

توصیف وضعیت فعلی و چشم‌انداز آینده‌ی نشریات علمی

مؤلف:

دکتر محمدحسین دیانی

مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

بهار ۱۳۹۰

دیانی، محمدحسین

توصیف وضعیت فعلی و چشم انداز آینده‌ی نشریات علمی / محمدحسین دیانی
[شیراز]: مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری، ۱۳۸۹

۳۲ ص.: جدول

چاپ دوم: ۱۳۹۰

کتابنامه: ص. ۲۹

۱. نشریات ادواری فارسی - ارزشیابی. ۲. دانشگاه‌ها و مدارس عالی - ایران - هیات
علمی ۳. دانشگاه‌ها و مدارس عالی - ایران - دانشجویان.
الف. مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری. ب. عنوان

فا / ۰۵۹

ت ۸۹۱ د

عنوان کتاب: توصیف وضعیت فعلی و چشم‌انداز آینده‌ی نشریات علمی

مؤلف: دکتر محمدحسین دیانی

طرح جلد و صفحه‌آرا: کریم فلاح

نوبت چاپ: دوم

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۰۷-۱۵-۵

ناشر: مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

به نام خدا

نظر به اهمیت نقش اطلاع رسانی در زمینه‌های مختلف علوم و تکنولوژی، به منظور پاسخ‌گویی به نیازهای محققان و کارشناسان، و ارائه تازه‌ترین اطلاعات علمی و فنی در کوتاه‌ترین زمان، مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری براساس تفاهم‌نامه منعقد شده میان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و فرهنگستان علوم جهان سوم در سال ۱۳۷۱ دایر و لایحه تاسیس آن در سال ۱۳۷۵ از تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان گذشت. این مرکز در چهارچوب ضوابط و مقررات آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران فعالیت می‌نماید.

مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری از طریق توزیع آخرین اطلاعات علمی و فنی و نیز کمک به تامین منابع علمی مورد نیاز دانشگاهها، سازمان‌ها و نهادهای تحقیقاتی و متخصصان داخلی و منطقه‌ای برای ارتقاء سطح علمی جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهای منطقه فعالیت می‌نماید.

کتاب «توصیف وضعیت فعلی و چشم‌انداز آینده‌ی نشریات علمی» در راستای تحقق اهداف فوق تهیه شده و مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری افتخار دارد که بیست و ششمین اثر خود را که حاصل تلاش فکر محققان و کارشناسان این سازمان است به زیور طبع بیاراید و تقدیم جامعه علمی و فنی بنماید.

امید است اقداماتی از این قبیل موجبات رضایت هرچه بیشتر جامعه علمی و فنی ایران را فراهم آورده و در راستای هدف ما که نشر و اشاعه اطلاعات علمی و فنی است موثر واقع گردد.

دکتر جعفر مهراذ

رئیس مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری

سرپرست پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC)

پیشگفتار

این بررسی با هدف توصیف وضعیت فعلی مجلات علمی پژوهشی و علمی ترویجی فارسی به لحاظ گنجایش نشر مقالات علمی انجام شده است تا بر اساس آن چشم اندازی از آینده را پیش روی تصمیم گیران در این زمینه قرار دهد.

این بررسی به موارد زیر محدود شده است.

الف) مقالات منتشر شده در مجلاتی که کمیسیون بررسی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به لحاظ علمی مورد تأیید قرار داده است. آمارهای مربوط به این قسمت از منابع زیر استخراج شده است:

۱. فهرست‌های نشریات دارای اعتبار، منتشر شده در سال‌های متفاوت از سوی

کمیسیون بررسی نشریات علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

۲. آمارهای منتشر شده درباره تعداد مقالات در سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ در سایت

مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری.

ب) جامعه مورد بررسی عبارتند از اعضای هیات علمی، دانش‌آموختگان

تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. آمارهای مربوط به این موارد از سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، بخش آمار آموزش عالی برای سال‌های متفاوت استخراج شده است.

در این بررسی ابتدا وضعیت نشریات دارای اعتبار و مقالات فارسی منتشر شده در

آنها طی سال‌های گذشته براساس آمارهای موجود تشریح می‌شود. در پی آن آمارهای مربوط به اعضای هیات علمی دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و آمارهای دانش‌آموختگان این دانشگاه‌ها تحلیل می‌شوند. در مسیر این تحلیل بین آمارهای مقالات و اعضای هیات علمی در سطوح استادیاری به بالاتر پیوند برقرار

می‌شود. این پیوند با ارائه آمار مقالات و اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی مشهد به عنوان نمونه یا بخشی از جامعه مورد بررسی، معنی‌دارتر می‌شود. چشم انداز آینده، بر اساس تغییرات متصور در بخش قبل از نتیجه‌گیری نهایی، فهرست‌وار توصیف، و سرانجام به نتیجه‌گیری از بررسی پرداخته می‌شود.

دکتر محمدحسین دیانی

مقدمه

در پی اجرای برنامه‌های کلان کشور طی سه دهه گذشته، تحولات کمی و کیفی قابل توجهی در حوزه‌های آموزش، بویژه در سطوح آموزش عالی بوقوع پیوسته است که نماد کمی آن افزایش تعداد دانشجویان و نماد کیفی آن رشد برنامه‌های تحقیقاتی در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری است.

درون داد لازم برای این تغییرات افزایش تعداد اعضای هیات علمی و تصویب برنامه‌های آموزشی از یک سو و برون داد آن تربیت نیروی انسانی است که خود از پتانسیل عضو هیات علمی شدن و مشارکت در تولید علم به ویژه تولید مقالات علمی مبتنی بر پژوهش‌های اصیل برخوردار است.

با درک این واقعیت که توسعه کشور در پرتو فعالیتهای علمی و افزایش نیروی انسانی تحصیل کرده میسر می‌باشد، طی ده سال گذشته، دولت‌ها مشوق‌های معنوی قابل توجهی برای گسترش رشته‌های آموزشی در سطوح عالی و مشوق‌های مادی قابل توجهی برای روی آوری به پژوهش و نشر یافته‌های پژوهشی در نظر گرفته‌اند.

موازی با این مشوق‌ها، فراهم آوردن بسترهای مناسب برای نشر یافته‌های علمی ضروری تشخیص داده شده، و لذا کمیسیون بررسی نشریات در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری شکل گرفت. این کمیسیون با وضع شاخص‌های مناسب و بهره‌گیری از آنها، نظام اعتباردهی به کیفیت مجلات را در قالب مجلات علمی پژوهشی و علمی ترویجی اعمال می‌کند.

نشریات دارای اعتبار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

کمیسیون بررسی نشریات در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مرتباً وضعیت علمی مجلات را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و همه ساله فهرستی از مجلات معتبر با عناوین مجلات علمی پژوهشی و علمی ترویجی را منتشر می‌کند. در جدول (۱) آمار مجلاتی که طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ به عنوان مجلات معتبر توسط این کمیسیون مصوب اعلام شده، آورده شده است.

جدول ۱: مجلات معتبر در حوزه‌های موضوعی و در سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸

سال	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	گروه‌های موضوعی
علوم انسانی	۶۷	۹۷	۱۱۲	۱۲۰	۱۳۹	۱۷۸	۲۶۵	
فنی و مهندسی	۲۸	۴۹	۵۶	۵۷	۶۲	۷۷	۸۶	
کشاورزی	۲۴	۲۹	۳۴	۴۲	۴۷	۴۷	۶۵	
علوم پایه	۲۰	۲۶	۳۱	۳۱	۳۲	۳۶	۴۲	
هنر و معماری	۶	۳	۳	۴	۴	۶	۱۰	
دامپزشکی	-	-	-	-	-	-	۶	
جمع	۱۴۵	۲۰۴	۲۳۶	۲۵۴	۲۸۴	۳۴۴	۴۷۴	

داده‌های آمده در جدول (۱) نشان می‌دهد که تعداد عناوین مجلات دارای اعتبار هر سال از سال قبل بیشتر شده است. افزایش تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۳ به نسبت سال ۱۳۸۲ برابر ۲۸/۹٪، افزایش تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۴ به نسبت سال ۱۳۸۳ برابر ۱۳/۵٪؛ افزایش تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۵ به نسبت سال ۱۳۸۴ برابر ۷٪؛ افزایش تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۶ به نسبت سال ۱۳۸۵ برابر ۱۰/۵۶٪؛ افزایش

تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۷ نسبت به ۱۳۸۶ برابر ۱۷/۴۴٪؛ و افزایش تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۷ برابر با ۲۷٪ است. بر این اساس، به طوری که مشاهده می‌کنیم تعداد کل عناوین در سال ۱۳۸۳ نسبت به ۱۳۸۲ افزایش قابل توجهی داشته است. این درصد در سال‌های ۱۳۸۴ - ۱۳۸۵ با مقدار کمتری افزایش داشته است و از سال ۱۳۸۶ به بعد افزایش با سیر صعودی بیشتری رخ داده است به طوری که در سال ۱۳۸۸ شاهد ۲۷٪ رشد نسبت به سال ۱۳۸۷ هستیم.

هرگاه آمارهای جدول (۱) را در حوزه‌های موضوعی با درصد هر موضوع در هر سال را نشان دهیم (آن‌گونه که در جدول (۲) مشاهده می‌شود)، روند افزایش تعداد مجلات در موضوعات متفاوت آشکارتر می‌شود (جدول ۲).

جدول ۲: درصد تعداد مجلات در هر حوزه موضوعی در سال مربوطه طی

سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸

سال	انسانی	فنی / مهندسی	کشاورزی	علوم پایه	هنر و معماری	دامپزشکی
۱۳۸۲	۴۶/۲	۱۹/۳	۱۶/۵۵	۱۳/۷	۴/۱۳	
۱۳۸۳	۴۷/۵۴	۲۴/۸۹	۱۴/۲	۱۲/۷	۱/۴۷	
۱۳۸۴	۴۷/۴۵	۲۳/۷	۱۴/۴۰	۱۳/۱۳	۱/۲۷	
۱۳۸۵	۴۷/۲۱	۲۲	۱۶/۵۳	۱۲/۲	۱/۵۷	
۱۳۸۶	۴۸/۹	۲۱/۸	۱۶/۵۴	۱۱/۲۶	۱/۴۰	
۱۳۸۷	۵۱/۷	۲۲/۳۸	۱۳/۶۶	۱۰/۴۶	۱/۷	
۱۳۸۸	۵۵/۹۰	۱۸/۱۴	۱۳/۷	۸/۸۶	۲/۱	۱/۲۶

آن گونه که از ارقام جدول (۲) بر می‌آید، بالاترین درصد از تعداد عناوین در همه

سال‌ها به حوزه موضوعی علوم انسانی اختصاص دارد و این درصد در کمترین حد خود ۴۶/۲ درصد از کل عناوین و در بالاترین حد خود ۵۵/۹۰ درصد از عناوین را دربر می‌گیرد. روند تغییرات در درصد عناوین سایر موضوعات از کل عناوین هر سال از روند ثابتی برخوردار نیست، به ویژه در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ از کاهش نیز برخوردار بوده که نشانگر تغییرات در تعداد عناوین در این رشته‌ها یا هیچ و یا اندک است، حال آنکه در حوزه علوم انسانی تغییرات از روند صعودی قابل توجهی برخوردار است.

مورد بالا با وضوح بیشتری در آمارهای ارائه شده در جدول (۳) که بازنمون درصد رشد تعداد عناوین هر حوزه طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ است نمایانده شده است. در این جدول درصد تعداد عناوین افزایش یافته هر سال نسبت به سال قبل در موضوعی واحد نمایانده شده است. به عنوان مثال در حوزه موضوعی علوم انسانی تعداد مجلات این حوزه در سال ۱۳۸۵ برابر ۶/۶ درصد نسبت به سال ۱۳۸۴ افزایش داشته است و یا در حوزه کشاورزی تعداد عناوین مجلات در سال ۱۳۸۵ نسبت به سال ۱۳۸۴ برابر ۱۹ درصد افزایش داشته است.

جدول ۳: درصد افزایش تعداد عناوین در حوزه‌های موضوعی سال بعد به نسبت سال قبل

سال	علوم انسانی	فنی مهندسی	کشاورزی	علوم پایه	هنر و معماری	دامپزشکی
۱۳۸۲						
۱۳۸۳	۳۰/۹	۴۲/۸	۱۷/۲۴	۲۳	-۵	
۱۳۸۴	۱۳/۳۹	۱۲/۵	۱۴/۷۰	۱۶/۱۲	۰	
۱۳۸۵	۶/۶	۱/۷۵	۱۹	۰	۲۵	

سال	علوم انسانی	فنی مهندسی	کشاورزی	علوم پایه	هنر و معماری	دامپزشکی
۱۳۸۶	۱۳/۶	۸/۰۶	۱۰/۶	۳	۰	
۱۳۸۷	۲۱/۹	۱۹/۴	۰	۱۱	۳۳	
۱۳۸۸	۳۲/۸	۱۰/۴۵	۲۷/۶	۱۴/۲	۴۰	۱۰۰

غیر از عناوین حوزه هنر و معماری و نیز دامپزشکی که به دلیل اندک بودن تعداد عناوین، افزایش هر عنوان درصد رشد زیادی را می‌نمایاند، باز هم در حوزه علوم انسانی، درصدهای افزایش در سال بعد نسبت به سال قبل (غیر از فنی مهندسی سال ۱۳۸۳) بیشتر از حوزه‌های موضوعی دیگر است. رشد مشاهده شده در حوزه فنی مهندسی در سال ۱۳۸۳ نسبت به سال ۱۳۸۲ تأثیر خود را بر کاهش رشد عناوین در سال‌های بعد نشان می‌دهد. از داده‌های جدول (۳) چنین بر می‌آید که هم در حوزه علوم انسانی و هم در حوزه کشاورزی ظرفیت‌های بیشتری برای افزایش تعداد مجلات نسبت به سایر موضوعات در سال‌های آینده وجود دارد.

مقالات نشریات دارای اعتبار

آشکار است که با افزایش تعداد مجلات علمی پژوهشی و علمی ترویجی، تعداد مقالاتی که در این سطوح منتشر می‌شود نیز افزایش می‌یابد. در ادامه مطلب آمارهای مرتبط با این مورد و نکات قابل توجه درباره آنها ارائه شده است.

جدول ۴: تعداد نشریات و تعداد مقالات منتشر شده در نشریات هر سال همراه با میانگین

سالانه تعداد مقالات در هر عنوان نشریه*

سال	تعداد نشریات	د ارای ضریب	فاقد ضریب	کل مقالات	میانگین
۱۳۸۲	۱۴۵	۴۷۸۷	۹۰۹	۵۶۹۶	۳۹/۲
۱۳۸۳	۲۰۴	۵۹۵۴	۱۲۳۸	۷۱۹۲	۳۵/۲
۱۳۸۴	۲۳۶	۷۳۹۲	۱۴۱۰	۸۸۰۲	۳۷/۲
۱۳۸۵	۲۵۴	۸۷۰۴	۲۰۹۰	۱۰۷۹۴	۴۲/۴
۱۳۸۶	۲۸۴	۹۳۴۰	۲۲۶۲	۱۱۶۰۲	۴۰/۸
۱۳۸۷	۳۴۴			۱۱۳۲۰	۳۳
۱۳۸۸	۴۷۴			۱۲۷۰۰	۲۶/۸

*. این آمار از پرتال مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری استخراج شده است.

آن گونه که در ستون آخر جدول (۴) مشاهده می‌شود، میانگین کل مقالاتی که هر نشریه در سال منتشر می‌کند، از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ در محدوده ۴۰ عنوان است. اما این میانگین در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۸ به یکبار کاهش یافته و به عدد ۳۳ و ۲۶/۸ رسیده است.

با توجه به اینکه در سال ۱۳۸۷ تعداد ۶۰ عنوان مجله بیشتر از سال ۱۳۸۶ و در سال ۱۳۸۸ تعداد ۱۳۰ عنوان مجله بیشتر از سال ۱۳۸۷ به فهرست نشریات دارای اعتبار راه یافته است، کاسته شدن از تعداد مقالات در سال ۱۳۸۷ و افزایش اندک در تعداد مقالات سال ۱۳۸۸ نمی‌تواند با واقعیت آنچه که در این تعداد مجله (۳۴۴ عنوان و ۴۷۴ عنوان) رخ داده است منطبق باشد. سه دلیل می‌توان برای این مورد ارائه داد. (۱) در حالی که ۱۳۰ عنوان مجله به فهرست مجلات معتبر افزوده شده، اما مقالات سه شماره قبلی این مجلات هنوز به پایگاه وارد نشده است (۲) هنوز تعدادی از شماره‌های

مجلاتی که باید در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ منتشر شوند، منتشر نشده‌اند و (۳) شماره‌هایی از مجلات که منتشر شده‌اند هنوز به مرکز منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری نرسیده و یا هنوز در آمارهای مربوطه منعکس نشده است

بنا به دلایل بالا حال که امکان اطلاع‌یابی از کل مقالات مجلات دارای اعتبار سال ۱۳۸۸ در دست نیست، این امکان هست که با نمونه‌گیری از آنچه که در دست است، برآوردی از کل مقالات به دست آورد. برای این منظور با مراجعه به بانک مجلات سال ۱۳۸۸ از هر ۵ عنوان یک شماره به عنوان نمونه تصادفی نظام یافته مشخص شد و تعداد مقالات همان تک شماره از مجله مربوطه شمارش شد. فشرده ارقام به دست آمده از این موارد در جدول (۵) آورده شده است.

در جدول (۵) میانگین تعداد مقالات هر شماره از هر نشریه نیز در موضوعات متفاوت ارائه شده است. این ارقام نشان می‌دهند که غیر از مورد هنر و معماری، تقریباً در همه موضوعات تعداد مقالاتی که در هر شماره از مجله منتشر می‌شود در محدوده ۱۰ عنوان است.

جدول ۵: تعداد مقالات، تعداد مجلات و میانگین تعداد مقالات در هر شماره از

مجلات معتبر سال ۱۳۸۸

میانگین	تعداد مجله	تعداد مقاله	موضوعات
۱۰/۴	۳۳	۳۲۱	علوم انسانی
۱۲	۶	۷۲	علوم پایه
۸/۱۵	۱۳	۱۰۶	فنی و مهندسی
۱۱/۳	۸	۹۱	کشاورزی
۱۶	۲	۳۲	هنر و معماری
۱۰	۶۲	۶۲۲	جمع

بنا به موارد بالا (در فروردین سال ۱۳۸۹) و بر اساس فهرست نشریات دارای اعتبار در سال ۱۳۸۸، با در نظر گرفتن هر شماره ۱۰ مقاله پتانسیل نشر ۱۸۹۶۰ مقاله در نشریات دارای اعتبار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود داشته است. (۴۰ ضرب در ۴۷۴ عنوان مجله).

تولیدکنندگان مقالات علمی پژوهشی و علمی ترویجی

مقالاتی را که در نشریات دارای اعتبار منتشر می‌شوند انسان‌هایی تولید می‌کنند که یا در دانشگاه‌ها و یا در خارج از دانشگاه‌ها به فعالیت علمی اشتغال دارند. در این میان تاثیرگذارترین افراد اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها هستند که افزون بر مسئولیت آموزشی موظف به انجام پژوهش و نشر نتیجه پژوهش‌های خود نیز هستند. معتقدیم پژوهش پیش نیاز دستیابی به محتوایی با کیفیت برای ارائه در کلاسهاست. این افراد با مطالعه آثار تحقیقاتی دیگرانی که در کشور یا خارج از کشور به تحقیق پرداخته و یافته‌های خود را منتشر کرده‌اند، عصاره یافته‌های علمی دیگران را در قالبی قابل درک جامعه علمی نشر می‌دهند و همزمان با پژوهش‌هایی که منفردا یا با مشارکت دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی انجام می‌دهند به دانش پروری پرداخته و یافته‌های تحقیقاتی خود را در رسانه‌ای به نام مجله که در مقایسه با رسانه‌های دیگر از سرعت اشاعه بیشتری برخوردار است، منتشر می‌کنند.

با این فرض، دور از عقل نیست که متوقع باشیم با افزایش تعداد اعضای هیات علمی، به ویژه در سطوح استادیاری به بالا، تعداد مقالات علمی که آنها تولید می‌کنند نیز افزایش یابد.

آمارهای ارائه شده در جداول (۱ تا ۵) نشانگر افزایش تعداد مجلات معتبر و

تعداد مقالات منتشر شده در آنها بود. در آمارهایی که در جداول بعدی ارائه می‌شود، افزایش تعداد اعضای هیات علمی به عنوان اصلی‌ترین نیروی انسانی که مولد مقالات معتبر برای نشر در مجلات معتبر است مورد توجه می‌باشد. در جدول (۶) فشرده تغییرات در آمار اعضای هیات علمی از سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۷ ارائه شده است.

جدول ۶: آمار اعضای هیات علمی در سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۷

سال	استاد	دانشیار	استادیار	مریی
۱۳۷۵-۷۶	۹۰۷	۱۹۲۳	۹۶۶۱	۱۴۰۵۹
۱۳۷۶-۷۷	۱۰۰۰	۱۸۹۰	۱۰۳۷	۱۴۳۲۰
۱۳۷۷-۷۸	۹۴۰	۱۸۷۸	۱۰۶۷۹	۱۴۵۳۷
۱۳۷۸-۷۹	۹۰۶	۱۸۰۸	۱۰۷۵۹	۱۳۸۰۰
۱۳۷۹-۸۰	۱۰۳۰	۱۹۱۷	۱۱۹۸۳	۱۳۹۴۲
۱۳۸۰-۸۱	۱۳۴۴	۲۵۹۶	۱۳۱۷۹	۱۶۰۵۵
۱۳۸۱-۸۲	۱۵۱۴	۲۹۷۹	۱۵۰۴۴	۱۶۴۰۴
۱۳۸۲-۸۳	۱۷۰۳	۳۴۰۵	۱۷۰۹۷	۱۶۷۶۲
۱۳۸۳-۸۴	۱۹۵۸	۳۶۳۷	۱۸۴۸۱	۱۷۲۳۴
۱۳۸۴-۸۵	۱۸۲۱	۳۶۰۸	۱۷۵۶۲	۱۷۹۹۴
۱۳۸۶-۸۷	۱۸۱۷	۳۵۹۶	۱۷۰۵۹	۱۷۵۰۵

آمارهای ارائه شده در جدول (۶) نشان می‌دهد که از سال ۱۳۷۵-۷۶ به بعد همواره بر تعداد اعضای هیات علمی در مرتبه‌های دانشگاهی افزوده شده است. با استفاده از داده‌های متناظر (به لحاظ سال) در جدول (۴) و جدول (۶) ضریب همبستگی بین سه متغیر (الف. تعداد نشریات دارای اعتبار، ب. تعداد مقالات هر سال و

پ. تعداد کل اعضای هیات علمی به لحاظ درجه علمی) محاسبه شد. علی‌رغم اینکه ضریب همبستگی بالا بود ولی چون تعداد سال‌های مورد بررسی اندک بود، همبستگی‌ها معنی دار نبود.

برای آگاهی از احتمال وجود همبستگی بین تعداد عناوین مجلات و تعداد عناوین مقالات هر سال و تعداد اعضای هیات علمی تمام وقت، نیز ضریب همبستگی محاسبه شد. همبستگی مقادیر متناظر برای سال‌های متفاوت در جدول (۴) و (۷) محاسبه شد.

جدول ۷: آمار اعضای هیات علمی تمام وقت

سال	استاد	دانشیار	استادیار	مربی
۱۳۷۵-۷۶	۶۰۰	۱۳۱۷	۷۴۸۴	۹۷۹۳
۱۳۷۶-۷۷	۶۴۳	۱۳۶۴	۸۲۰۰	۱۰۱۵۴
۱۳۷۷-۷۸	۶۷۲	۱۴۰۲	۸۲۳۷	۱۰۲۰۸
۱۳۷۸-۷۹	۷۰۴	۱۳۹۶	۸۵۳۰	۹۷۲۱
۱۳۷۹-۸۰	۸۶۶	۱۵۶۱	۹۶۷۹	۹۴۰۱
۱۳۸۰-۸۱	۸۹۴	۱۷۱۷	۹۶۹۰	۱۰۰۸۰
۱۳۸۱-۸۲	۹۷۸	۱۹۳۰	۱۰۳۱۰	۹۸۱۶
۱۳۸۲-۸۳	۹۸۴	۲۰۳۱	۱۱۱۶۰	۹۷۴۸
۱۳۸۳-۸۴	۱۱۵۰	۲۳۸۱	۱۲۴۰۴	۹۹۵۶
۱۳۸۵-۸۶	۱۳۹۰	۲۸۴۶	۱۳۱۱۹	۹۵۸۳
۱۳۸۳-۸۴	۱۵۶۷	۳۲۰۲	۱۴۶۵۶	۱۱۵۹۳

ضرایب به دست آمده از محاسبه تعداد اعضای هیات علمی تمام وقت و تعداد عناوین مجلات و تعداد عناوین مقالات به شرح زیر است:

مربی	استادیار	دانشیار	استاد	
۰/۸۱۷	۰/۸۵۹	*۰/۹۷۵	**۰/۹۵۹	مجله
۰/۸۱۷	۰/۸۲۵	*۰/۹۵۰	*۰/۹۳۵	مقاله

به این ترتیب به لحاظ آماری بین تعداد استادان و تعداد عناوین مجلات مربوطه هر سال همبستگی معنی دار در سطح یکصدم و بین تعداد مجلات و تعداد دانشیاران هر سال همبستگی در سطح پنج صدم وجود دارد. نیز، بین تعداد مقالات و تعداد استادان و دانشیاران همبستگی برابر پنج صدم وجود دارد. یعنی بین تعداد مجلات هر سال و تعداد مقالات هر سال با تعداد اعضای هیات علمی استاد و دانشیار رابطه مثبت معنی دار وجود دارد - با افزایش یکی دو مورد دیگری نیز افزایش می‌یابند.

یادآور می‌شود که براساس آئین نامه مجلات معتبر حداقل مقالات هر شماره باید هفت عنوان باشد. داده‌های ارائه شده در جدول (۴) و (۵) نشان می‌دهد که مجلات معتبر کنونی از کف تعیین شده برای تعداد مقالات فرا تر رفته اند، پرسش این است که این ظرفیت تا کی ادامه خواهد داشت؟ یعنی میانگین تعداد مقالات هر شماره که در سال ۱۳۸۸ در محدوده ۱۰ مقاله است تا چند مقاله دیگر می‌تواند افزایش یابد؟ این موردی است که می‌تواند در تصمیم‌گیری مربوط به تعیین تعداد مجلات مورد نیاز در آینده تاثیر گذار باشد.

در بالا نشان داده شد که بین تعداد عناوین مجلات دارای اعتبار و تعداد اعضای هیات علمی استاد و دانشیار همبستگی مثبت معنی دار وجود دارد. این مورد با مهمترین شاخص موجود در آئین نامه کمیسیون نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری همخوان است. در این آئین نامه برای اینکه مجله‌ای بتواند معتبر تلقی شود، حتما باید هیات تحریریه آن متشکل از استادان و دانشیاران (حداقل هفت نفر) باشد. براین اساس

چون طی چندین سال گذشته همه ساله بر تعداد استادان و دانشیاران افزوده شده است، این امکان فراهم بوده است که بر تعداد عناوین مجلات معتبر نیز افزوده شود. نکته قابل توجه اینکه برای افزایش تعداد مقالات که در مجلات بیشتری منتشر شود، غیر از افزایش تعداد استادان و دانشیاران، افزایش دوره‌های تحصیلات تکمیلی که مستقل از حضور استادان و دانشیاران نیست، ضروری است. زیرا هم برای پذیرش دانشجو و هم برای هدایت پایان نامه که از پتانسیل تبدیل شدن به مقاله پژوهشی برخوردار است، استادان و دانشیاران نقش تاثیرگذار دارند.

به بیانی دیگر، افزایش استادان و دانشیاران به افزایش دوره‌های تحصیلات تکمیلی و افزایش تعداد دانشجویان این دوره‌ها می‌انجامد. افزایش تعداد دانش آموختگان تحصیلات تکمیلی نیز به نوبه خود به افزایش تعداد مقالات و سرانجام افزایش تعداد مقالات منجر به افزایش تعداد مقالات هر شماره از مجله و یا افزایش تعداد مجلات معتبر می‌شود. براساس این شبکه استدلالی، توجه به آمارهای دانش آموختگان در موضوعی که مورد بررسی است اهمیت دارد و این موردی است که در زیر به آن پرداخته شده است.

دانش آموختگان دوره‌های تحصیلات تکمیلی

براساس مقررات، پیش نیاز فارغ التحصیلی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی انتشار مقاله مستخرج از پایان نامه در مجلات معتبر است. گرچه به دلایل عملی اجرای دقیق و کامل این مورد میسر نیست، اما به این معنی است که هر دانشجوی دوره کارشناسی ارشد بالقوه تولید کننده یک مقاله برای نشر طی دو سال است. پذیرش معاف شدن دانشجوی دکترا از آزمون جامع به شرط انتشار یک مقاله در مجلات معتبر طی چهار

نیمسال اول تحصیل، انگیزه قوی برای دانشجوی دوره دکتراست تا حداقل یک مقاله در دوره تحصیل و یک مقاله برای فارغ التحصیل شدن منتشر کند. این اجبارهای مطرح در دوره‌های تحصیلات تکمیلی، خاستگاهی پایدار در تولید مقاله برای مجلات معتبر فراهم آورده است. بنابراین، برای تخمین تعداد مقالاتی که هر سال به زبان فارسی در آینده منتشر می‌شود و داوطلب نشر در مجلات فارسی معتبر است، توجه به آمار دانش آموختگان هر سال ضروری است. این موردی است که با ارائه آمار دانش آموختگان سال‌های ۸۲-۱۳۸۱ تا ۸۶-۱۳۸۵ مورد توجه قرار گرفته است (جدول ۸).

جدول ۸: دانش آموختگان دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

سال	ارشد	دکتری حرفه‌ای	دکتری تخصصی	جمع
۱۳۸۱-۸۲	۷۳۲۷	۲۵۴	۶۹۶	۸۲۷۷
۱۳۸۲-۸۳	۷۳۹۲	۲۵۱	۷۷۵	۸۴۱۸
۱۳۸۳-۸۴	۹۴۱۵	۲۷۱	۸۵۳	۱۰۵۳۹
۱۳۸۴-۸۵	۱۱۳۱۵	۲۵۱	۹۱۵	۱۲۴۸۱
۱۳۸۵-۸۶	۱۳۶۵۴	۳۲۰	۱۱۶۷	۱۵۱۴۱

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تحقیقات و فناوری. موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش

عالی. <http://www.irphe.ir/FA/Statistics/Gozide.aspx>

بر اساس ارقام مندرج در جدول (۸) در سال ۸۶-۱۳۸۵، بالقوه ۱۶۳۰۸ مقاله مستخرج از پایان نامه می‌توانسته است با نام دانشجو و استاد راهنما، تولید و نشر یابد (هر دانش آموخته دکتری تخصصی دو مقاله، هر دانش آموخته دکتری حرفه‌ای یک مقاله و هر دانش آموخته کارشناسی ارشد یک مقاله). حال آنکه عملاً - بنا بر آنچه

که در جدول (۴) آمده است، در سال ۱۳۸۶ تعداد ۱۱۶۰۲ مقاله در مجلات معتبر فارسی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری منتشر شده است. به احتمال زیاد تفاوت موجود در آمار تعداد مقالات به دلیل نشر مقاله در مجلات غیرفارسی است. این احتمال نیز وجود دارد که از تعدادی از پایان نامه‌های کارشناسی ارشد اصلاً مقاله‌ای برای چاپ تهیه نشده یا اگر شده منتشر نگردیده است.^۱

با در نظر داشتن این نکته که تقریباً در همه موارد نام استادان راهنما، گاه نیز استادان مشاور، بر تارک مقالات مستخرج از پایان نامه گذارده می‌شود، تفکیک اثری که عضو هیات علمی مستقلاً منتشر کرده با اثری که راهنمایی آن را برعهده داشته و به عنوان مولف آن نیز معرفی شده، کار آسانی نیست.

از سویی، به این دلیل که تعداد استادان راهنما در مقایسه با دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی، بویژه هنگامی که دانشجوی به کار نوشتن پایان نامه می‌پردازد، ناکافی است، معمولاً تعداد پایان نامه‌هایی که اعضای هیات علمی هدایت می‌کنند، بیش از یک مورد است و هرچه تعداد این پایان نامه‌ها بیشتر باشد، امکان کمتری برای تحقیق مستقل توسط عضو هیات علمی وجود دارد. بنابراین، دور از واقعیت نیست که اکثریت آثار اعضای هیات علمی بویژه در دوره‌های تحصیلات تکمیلی را آثاری مستخرج از پایان نامه تلقی کنیم. در سال‌های اخیر در مجلات معتبر فارسی کمتر مقاله‌ای وجود دارد که کار پژوهشی باشد و یک یا بیش از یک عضو هیات علمی به عنوان مولف آن اثر معرفی نشده باشد.

آن گونه که در جدول (۷) مندرج است، در سال ۸۷-۱۳۸۶ تعداد اعضای هیات

۱. یاد آوری می‌شود که تفاوت مورد نظر مربوط به ۱۵۱۴۱ مقاله است نه به تعداد ۱۶۳۰۸ مقاله که دو مقاله برای دوره دکتری در نظر گرفته شده است.

علمی تمام وقت استادیار به بالاتر که می‌توانسته اند هدایت پایان نامه دوره‌های تحصیلات تکمیلی را برعهده گیرند و نام آنها بر مقاله مستخرج از پایان نامه گذارده شود، برابر ۱۹۴۲۵ نفر است و تعداد دانش آموختگان دوره تحصیلات تکمیلی در سال ۱۳۸۶ (جدول ۸) برابر ۱۵۱۴۱ نفر می‌باشد و تعداد مقالات منتشر شده در مجلات معتبر در سال ۱۳۸۷ در جدول (۴) برابر ۱۱۳۲۰ عنوان است (با در نظر داشتن سالی ۴۰ عنوان مقاله برای هر نشریه، در سال ۱۳۸۷ می‌توانسته است تعداد ۱۳۷۶۰ مقاله منتشر شود که عملاً ۱۱۳۲۰ مقاله آن در بانک اطلاعات مورد نظر منعکس شده است). از جمع اعضای هیات علمی استادیار به بالا و دانش آموختگان سال ۱۳۸۶، به عدد ۳۴۵۶۶ دست می‌یابیم که از تقسیم آن بر تعداد مقالات منتشر شده در سال ۱۳۸۷ (۱۲۰۲۱ عنوان) عدد ۲/۵ به دست می‌آید. یعنی هر ۲/۵ نفر از این افراد یک مقاله منتشر کرده است.

تیین‌ها

دو نوع تبیین پیش روی داریم: (۱) با ۱۵۱۴۱ دانش آموخته تحصیلات تکمیلی و ۱۹۴۲۵ عضو هیات علمی استادیار به بالاتر در سال ۱۳۸۷ برابر ۱۱۳۲۰ عنوان مقاله در مجلات دارای اعتبار منتشر شده است. این یعنی هر ۳ نفر یک مقاله یا هر نفر ۰/۳۳ مقاله. (۲) این احتمال وجود دارد که تعدادی از مقالات مستقل اعضای هیات علمی در بین این مقالات باشد و تعدادی از مقالات مستخرج از پایان نامه‌های تحصیلات تکمیلی در سطح کارشناسی ارشد منتشر نشده باشد.

بسنده نبودن داده‌های موجود این امکان را فراهم نمی‌آورد که به برآوردی از تعداد آثار انفرادی اعضای هیات علمی دست یابیم تا پشتوانه‌ای برای سهم هر فرد از

تولیدکنندگان مقالات بگونه‌ای که در بالا محاسبه شد فراهم آوریم. درعین حال، داده‌های جامعی که دانشگاه فردوسی در باره اعضای هیات علمی خود و مقالات آنها ارائه داده است، بر احتمال درستی برآورد بالا می‌افزاید.

براساس آماري که دانشگاه فردوسی مشهد منتشر کرده است و داده‌های آن در جدول (۹) آمده است، اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی در سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ هر یک در دامنه‌ای از ۰/۱۵ تا ۰/۸۸ مقاله منتشر کرده‌اند.

جدول ۹: میانگین تعداد مقالات منتشر شده اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی در

سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
ادبیات	۷۲:۳۳=۰/۴۵	۸۷:۱۸=۰/۲۰	۸۹:۳۵=۰/۳۹	۳۳:۹۰=۰/۳۶	۹۰:۷۰=۰/۷۷ ISI=1
الهیات	۸:۴۲=۰/۱۹	۸:۴۷=۰/۱۷	۸:۴۸=۰/۱۶	۱۱:۵۰=۰/۲۲	۱۸:۵۳=۰/۳۳ ISI=0
تربیت بدنی	۲:۲۲=۰/۰۹	۲:۲۳=۰/۰۸	۱:۲۳=۰/۰۴	۲:۱۹=۰/۱	۳:۱۹=۰/۱۵ ISI=0
دامپزشکی	۳۵:۳۶=۰/۹۲	۲۶:۳۵=۰/۷۴	۳۱:۳۷=۰/۸۳	۴۵:۳۶=۱/۲۵	۵۹:۳۹=۱/۵ ISI=47
علوم	۸۱:۸۱=۱	۷۶:۱۰۱=۰/۷۵	۱۰۴:۱۰۱=۱/۰۲	۱۳۲:۹۲=۱/۴۴	۱۹۲:۸۷=۲/۲ ISI=145
علوم اداری	۷:۴۹=۰/۱۴	۷:۵۲=۰/۱۳	۸:۵۲=۰/۱۵۳	۱۰:۵۳=۰/۱۸	۲۹:۵۴=۰/۵۳ ISI=0
علوم تربیتی	۱۸:۳۲=۰/۵۶	۶:۳۱=۰/۱۹	۴۲:۳۰=۱/۴	۱۸:۲۸=۰/۶۴	۲۷:۲۷=۱ ISI=3
علوم ریاضی	۴۴:۴۱=۱/۰۷	۳۲:۴۰=۰/۸	۵۴:۴۳=۱/۲	۷۱:۴۷=۱/۵	۱۰۲:۴۸=۲/۱۲۵ ISI=63

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
کشاورزی	۷۸:۱۰۴= ۰/۷۵	۵۲:۱۰۵= ۰/۴۹	۱۴۷:۱۰۶= ۱/۳۸	۱۸۱:۹۹= ۱/۸۲	۳۱۷:۱۰۰= ۳/۱۷ ISI=157
مهندسی	۳۱:۱۱۷= ۰/۲۱	۴۳:۱۲۰= ۰/۳۵	۵۷:۱۲۰= ۰/۴۷	۸۸:۹۹= ۰/۷۳	۱۸۱:۱۲۰= ۱/۵ ISI=96
هنر	۰:۸=۰	۰:۱۰=۰	۰:۱۰=۰	۰:۱۲=۰	۰:۱۳=۰

آمار ارائه شده برای سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۶ فاقد تعداد مقالات ISI بود، اما آمار مقالات ISI سال ۱۳۸۷ آنگونه که در آخرین ستون جدول بالا دیده می‌شود، ارائه شده است. هرگاه تعداد مقالات ISI این سال را از کل مقالات کسرکنیم، تنها تعداد مقالات علمی پژوهشی و علمی ترویجی فارسی باقی می‌ماند. بر این اساس سرانه تعداد مقالات فارسی منتشر شده توسط اعضای هیات علمی دانشگاه فردوسی برای رشته‌های متفاوت بشرح ارقام زیر است:

ادبیات	۰/۷۴	علوم تربیتی	۰/۸۸
الهیات	۰/۳۳	علوم ریاضی	۰/۸۱
تربیت بدنی	۰/۱۵	کشاورزی	۱/۶
دامپزشکی	۰/۳۵	مهندسی	۰/۷۰
علوم	۰/۵۴	هنر	۰
علوم اداری و اقتصادی	۰/۵۳		

ارقام بالا را از کم به زیاد مرتب می‌کنیم تا میانه تعداد مقالات مشخص شود یعنی معلوم شود که ۵۰٪ از افراد کمتر از نیم مقاله و ۵۰٪ از افراد بیشتر از نیم مقاله منتشر کرده‌اند.

۰	۰/۱۵	۰/۳۳	۰/۳۵	۰/۵۳	۰/۵۴	۰/۷۰	۰/۷۴	۰/۸۱	۰/۸۸	۱/۶
هرگاه درصد ارقام ردیف بالا را محاسبه کنیم خواهیم داشت:										
۰/۱۵	۰/۰۴	۰/۰۷	۰/۱۳	۰/۱۸	۰/۱۳	۰/۱۸	۰/۱۳	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۲

این ارقام می‌نمایند که ۱۵٪ از اعضای هیات علمی (کشاورزی) در سال ۱۳۸۷ بیشتر از یک و نیم مقاله علمی پژوهشی و علمی ترویجی فارسی منتشر کرده‌اند، ۵۵٪ بین ۰/۵۰ تا ۰/۸۰ مقاله و ۳۰٪ کمتر از ۰/۵۰ تا صفر مقاله منتشر کرده‌اند. میانگین این موارد نزدیک به میانه و برابر ۰/۵ است.

واقعیتی که در آمارهای دانشگاه فردوسی وجود دارد نشان می‌دهد که بطور متوسط هر عضو هیات علمی نیم مقاله در سال منتشر کرده است و بر آوردی که از آمارهای مورد بررسی این پژوهش به دست آمد، سهم هر عضو هیات علمی و دانش آموخته را برابر ۰/۳۳ تعیین کرد.

بنا به موارد مندرج در جدول (۱) در سال ۱۳۸۷ تعداد ۳۴۴ مجله دارای اعتبار وجود داشته است که از قرار هر سال ۴۰ مقاله، گنجایشی برای انتشار ۱۳۷۶۰ مقاله در اختیار بود ه است و نیز در سال ۱۳۸۸ با تعداد ۴۷۴ عنوان مجله دارای اعتبار گنجایشی برابر ۱۸۹۶۰ عنوان مقاله در اختیار بوده است. یعنی طی یکسال ۵۲۰۰ ظرفیت جدید ایجاد شده است. با این تعداد ظرفیت، هنوز جای کافی برای انتشار یک مقاله از هر عضو هیات علمی استادیار و بالاتر وجود ندارد. حال اگر بخشی از اعضای هیات علمی با درجه مربی را نیز تولید کننده مقاله تلقی کنیم، نیاز به صدور مجوز برای تعداد بیشتری نشریه دارای اعتبار افزایش می‌یابد.

چشم انداز آینده

۱. در تحلیل‌های بالا تنها واقعیت‌های موجود در دانشگاه‌های وابسته به وزات علوم، تحقیقات و فناوری تحلیل شد، اما واقعیت این است که تنها اعضای هیات علمی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیستند که به نشریات دارای اعتبار این وزارتخانه متکی باشند، بلکه به دلیل اندک بودن تعداد مجلات دارای اعتبار دانشگاه آزاد اسلامی، بخش قابل توجهی از استادیاران، دانشیاران و استادان این دانشگاه نیز تولیدات علمی خود را در مجلات معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری منتشر می‌کنند. افزون بر اعضای هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، پژوهش‌گران موسسات پژوهشی دستگاه‌های اجرایی و وابسته به وزارتخانه‌ها نیز برای انتشار آثار خود جایی جز مجلات دارای اعتبار وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ندارند. پژوهش‌گران مستقلی هستند که بدون وابستگی به این جا یا آنجا منفرداً به تحقیق می‌پردازند و حاصل کار خود را برای نشر به مجلات دارای اعتبار می‌فرستند. این امکان نیز هست که برخی از مقالات مشترک بین هریک از انواع پژوهش‌گران بالا با برخی از اعضای هیات علمی دانشگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز مقالات خود را برای نشر به مجلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بفرستند.

۲. به دلیل شرایط مناسبتر برای ادامه تحصیل مربیان شاغل در دانشگاه‌های دولتی و نیز هر یک از موسساتی که در بند ۱ از آنها نام برده شد، روز به روز این گروه از اعضای هیات علمی فرصت می‌یابند تا به تولید مقالات بیشتری بپردازند تا جایگاه خود را از سطح مربی به استادیاری ارتقاء دهند. با افزایش سال افزون اعضای هیات علمی استادیار به بالاتر، دانشجویان بیشتری پذیرفته می‌شوند و دانش‌آموختگان بیشتری به تولید مقاله معتبر می‌پردازند.

۳. موازی با مقالاتی که به دلیل افزایش استادپاران و رده‌های بالاتر علمی تولید خواهد شد، پتانسیل تولید مقاله معتبر توسط اعضای هیات علمی تازه استخدام شده افزایش می‌یابد. حداقل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اعلام کرده است که سالانه ۱۰۰۰ عضو هیات علمی استخدام خواهد کرد

۴. دانشگاه آزاد اسلامی نیز اعلام کرده است که با برنامه‌ریزیهای صورت گرفته، اعضای هیات علمی دانشگاه از ۲۴ هزار فعلی تا چشم انداز ۱۴۰۴ به یکصد هزار نفر افزایش می‌یابد. یعنی چهار بر ابر تعداد فعلی خواهد شد.

۵. دانشگاه پیام نور با گسترش یکباره فعالیت خود در سطوح تحصیلات تکمیلی ظرفیت بالقوه زیادی را برای تولید مقاله توسط اعضای هیات علمی و دانش‌آموختگان خود فراهم آورده است.

۶. تحولات کمی که در دو سه سال گذشته که به لحاظ سیاستهای دولت بوجود آمد نیز زمینه مساعدتری برای تولید مقاله معتبر بیشتر فراهم آورده است. بنابر آمارهای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵ تعداد ۱۶۵۹۵ نفر دانش‌آموخته تحصیلات تکمیلی وجود داشته است. پذیرفته شدگان سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ در دوره تحصیلات تکمیلی برابر ۴۱۷۹۹ نفر بوده است و تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی در سال ۸۷-۱۳۸۶ برابر ۱۴۹۴۶۵ نفر بوده است. دانشگاه آزاد اسلامی نیز اعلام کرده است که سالانه حدود چهار تا پنج هزار فارغ‌التحصیل دکترا و ۴۰ تا ۵۰ هزار فارغ‌التحصیل در مقطع کارشناسی ارشد در کشور داریم،

گرچه ممکن است آمارهای افزایش تعداد اعضای هیات علمی به تمامی بوقوع نپیوندد، اما افزایشی که طی چهار سال اخیر در پذیرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی بوقوع پیوسته واقعی است که هست و این تعداد دانشجو، جز موارد استثنائی - پایان

نامه خواهند نوشت و تعداد قابل توجهی از آنها مقاله مستخرج از پایان نامه خواهند داشت. در عین حال شواهد حاکی از این است که درصد رشد ظرفیت‌های دانشجویی در دوره تحصیلات تکمیلی نمی‌تواند با رشدی که در چند سال اخیر داشت ادامه یابد، زیرا میسر نیست که ظرفیت‌های اعضای هیات علمی به همان نسبت بویژه در سطوح دانشیار و استاد، امکان رشد داشته باشد زیرا برای رسیدن به دانشیاری، استادیار باید چهار سال و برای رسیدن به استادی، استادیار باید حداقل ۹ سال فعالیت علمی و آموزشی داشته باشد.

مورد اخیر به ویژه با آئین نامه اعتبار دهی به مجلات معتبر نیز در پیوند است. طبق این آئین نامه، اعضای هیات تحریریه باید دانشیار یا استاد باشند. بنا بر آمارهای مندرج در جدول (۶) تعداد اعضای هیات علمی استاد و دانشیار در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۶ برابر ۵۴۱۳ نفر بوده‌اند. آشکار است که تعداد بیشتری از استادان و دانشیاران در رشته خاصی حضور دارند و رشته‌های نسبتاً زیادی وجود دارند که تعداد استادان و دانشیاران آنها اندک است و بر اساس آئین نامه نمی‌توانند بیش از ظرفیت این گروه از اعضای هیات علمی مجله معتبر منتشر کنند. نمونه‌ای از این رشته‌ها، رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است که به دلیل کمبود استاد و دانشیار مجبور شده است از هر استاد و دانشیار خود در بیشتر از سه مجله به عنوان عضو هیات علمی استفاده کند.

۷. آمارهای ارائه شده، بویژه آنجا که با افزایش استخدام عضو هیات علمی جدید و پذیرش تعداد بیشتری دانشجوی تحصیلات تکمیلی در ارتباط است حاکی از آن است که به تعداد بیشتری به مجله معتبر فارسی نیاز داریم. از سوی دیگر، تأیید اعتبار مجله به حضور استادان و دانشیاران در هیات تحریریه‌ها وابسته است. گرچه می‌توان تعداد دانشجویان را هر ساله افزایش داد، اما امکان ندارد که تعداد استادان و دانشیاران

را به همان نسبت افزایش داد. هرگاه سیاست‌های کلی نظام افزایش درصد تعداد دانشجویان هر سال نسبت به سال قبل باشد و این مورد تولید مقالات معتبر بیشتری را در پی داشته باشد، تغییر در آئین نامه اعتبار دهی به مجلات در دو مورد الزامی است: الف. تصویب شود که درصدی از اعضای هیات تحریریه می‌توانند استادیار باشند، قید استادیار قوی از آئین نامه حذف شود.

ب. تصویب شود که در هر شماره تعداد بیشتری از مقالات اعضای هیات تحریریه منتشر شود. بنابر آنچه که در آئین نامه فعلی هست، در هر شماره از ۷ مقاله دو عنوان آن می‌تواند از اعضای هیات علمی همان مجله باشد. این محدودیت، مفهوم "هیات تحریریه" را تغییر داده است. لازم است بین تعیین تعداد اعضای هیات تحریریه هر مجله - که باید حداقل هفت نفر دانشیار و استاد یار باشد - و حداقل مقالات هر شماره هفت مقاله باشد رابطه‌ای منطقی وجود داشته باشد. استنباط این است که مجله به دلیل وجود هفت فرد شاخص می‌تواند حداقل در هر فصل از هر عضو هیات تحریریه یک مقاله منتشر کند. اگر قرار باشد که از هفت نفر عضو هیات تحریریه حداکثر دو مقاله در هر شماره منتشر شود و مقالات نیز با داوری داوران برگزیده شود، چه ضرورتی دارد که استادان و دانشیاران عضو هیات تحریریه باشند. به بیانی دیگر، کار این افراد چیست؟ و نکته مهمتر اینکه چه انگیزه‌های برای ماندن در هیات تحریریه وجود دارد؟ می‌دانیم که برای عضو هیات تحریریه بدلیل نپرداختن وجهی از این بابت انگیزه مادی نیز وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

۱. تجربیات گذشته نشان داده است که کمیت مجلات معتبر همه ساله رو به افزایش بوده است. در عین حال تعدادی از مجلات، با دقتی که کمیسیون بررسی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اعمال می‌کند، مورد تأیید مجدد کمیسیون قرار نمی‌گیرد و از فهرست نشریات مصوب حذف می‌شوند.
۲. در سال‌های اخیر به دلیل تشویق‌هایی که انجام شده، تعداد قابل توجهی از مقالات معتبر ایرانیان در نشریات غیر فارسی خارج از کشور منتشر می‌شود و به این ترتیب از فشار بر روی مجلات فارسی کاسته می‌شود.
۳. شواهد اندکی وجود دارد که نشان دهد تعداد قابل توجهی از مقالات معتبر فارسی به دلیل محدود بودن تعداد مجلات منتشر نشده باشند، گرچه ممکن است صف انتظار برای داوری طولانی باشد. در عین حال شواهد موجود در دفاتر مجلات حاکی است که درصد بالایی از مقالات از قابلیت نشر برخوردار نیستند. فصلنامه تعلیم و تربیت اعلام کرده است که تنها ده درصد از مقالاتی که دریافت می‌کند با کار زیاد به قابلیت چاپ دست می‌یابند.
۴. به یقین با تحولات سریعی که به لحاظ کمیت و کیفیت در دانشگاه‌ها رخ می‌دهد، نمی‌توان برای تعداد مجلاتی که واقعا مورد نیاز است، رقمی تعیین کرد. در عین حال ضروری است با تعیین ضوابطی که از قابلیت لازم برخوردار است، فضا را برای تحرک علمی که در قالب انتشار مجله علمی رخ می‌دهد، باز گذارد. اگر مجلاتی هستند که دارای ملاکهای تعیین شده هستند بهتر است منتشر شوند. همیشه باید راه برای تلاشهای علمی باز باشد، و لولاینکه همواره به نتیجه‌ای خیلی قابل لمس تبدیل نشود. یادمان باشد که برای رسیدن به جایگاه تعیین شده در سند چشم انداز، شرایط

بازتر برای آزمون و خطا در حوزه‌های علمی ضروری است.

۵. در عین حال احتمال اینکه مجلات علمی با همان درصد یکی دو سال اخیر بتواند افزایش یابد، بسیار اندک است. لذا، وقت بیشتری برای اعضای کمیسیون نشریات علمی باقی می‌ماند تا با تغییرات مناسب در آئین نامه از وزن توجه به ارتقاء اعضای هیات علمی کاسته شود و فضایی بازتر برای حضور تعداد بیشتری از علاقمندان به نشر یافته‌های علمی داخلی و خارجی تدارک دیده شود.

۶. در جامعه دانش محوری که خواهان آن هستیم با واقعیت بخشیدن به هدف‌مند کردن یارانه‌ها که هزینه سودمندی را هدف قرار داده است، زمینه رقابت سالم در تولید کالایی به نام مجله و مقاله علمی نیز باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

۷. می‌توانیم با مجلات دارای اعتبار دو نوع برخورد داشته باشیم، منتظر بمانیم تا واقعیات ما را وادار به افزایش کند، یا حداقل هر عضو هیات علمی یک مقاله در سال را برای همه دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی که مقالات آنها در محدوده موضوعی مجلات مرتبط با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است هدف قرار دهیم. کاملاً آشکار است که برای رسیدن به چشم انداز بیست ساله مورد دوم را موجه تر می‌سازد. در این صورت با ترکیبی از واقعیات مربوط به تعداد استادان و دانشیاران، دانش آموختگان دوره‌های تحصیلات تکمیلی و نهادهای تولید مقاله علمی در موسسات آموزشی و پژوهشی، رسیدگی به تقاضا و تصویب ۵۰ عنوان مجله دارای اعتبار جدید در هر سال به حداقل‌های مورد نیاز پاسخ داده خواهد شده است (تقریباً میانگین افزایش تعداد مجله طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸). یادمان باشد که تغییرات سریع در همه حوزه‌ها آن‌گونه است که با اتمام هر پروژه‌ای، نیاز به گسترش آن خودنمایی می‌کند، بر این اساس است که انعطاف پذیری جزئی جدائی ناپذیر از اجرای هر پروژه‌ای است که

آینده را در نظر دارد.

۸. ممکن است برخی بر انتشار مقاله در مجلات غیر فارسی خارجی تاکید داشته باشند، اما اعتقاد نگارنده این سطور این است که تولید علمی ایران با پرچم ایران به جهان معرفی شود. یعنی باید مجلات داخلی (فارسی و غیرفارسی) تقویت شود. حتی اگر برخی با این ایده موافق نباشند، معقول نیست که با انتشار متن فارسی مقالاتی که ایرانیان در مجلات خارجی منتشر می‌کنند در مجلات فارسی مخالفت داشته باشند. پذیرش مورد دوم و تاکید بر آن که خیال می‌کنم جزیی از وظیفه ملی هر فرد و هر سازمان ایرانی از جمله کمیسیون بررسی نشریات است، ضرورت انتشار تعداد بیشتری مجله دارای اعتبار را پیش می‌کشد،

هرگاه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری پاداش دهی به مقالات منتشر شده در مجلات ISI را منوط به نشر متن فارسی مقاله در مجلات فارسی سازد تا از این راه ثمره علمی این مقالات مستقیماً در اختیار دانشمندان و پژوهندگان ایران که یا توانایی مطالعه متن اصلی را ندارند و یا دسترسی به مجلات آنها برایشان میسر نیست، قرار گیرد در آن صورت بر اساس آمار مقالات ISI منتشر شده در سال ۲۰۰۹ (۱۳۵۶۹) مقاله به تعداد ۳۴۰ عنوان مجله دارای اعتبار برای نشر سالانه این ترجمه‌ها نیاز داریم.

آمارهای بالا نشان دادند که امکان نیاز به ازدیاد عناوین مجلات دارای اعتبار در حوزه‌های علوم انسانی و کشاورزی بیشتر از موضوعات دیگر است. در عین حال برای نشر ترجمه مقالاتی که در مجلات ISI منتشر می‌شوند، به ازدیاد عناوین مجلات در حوزه‌های غیر از علوم انسانی نیاز داریم.

منابع

آمار آموزش عالی. سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

<http://www.irphe.ir/FA/Statistics/Gozide.aspx>

بررسی وضعیت انتشار مقالات در مجلات معتبر علمی پژوهشی و علمی ترویجی

کشور. هیات نظارت و ارزیابی فرهنگی شورای عالی انقلاب فرهنگی. ۱۳۸۴

ص. ۸-۱۰

کتاب علم ایران ۱۳۸۲-۱۳۸۴. جعفرمه‌راد و رویا مقصودی‌دریبه. ۱۱-۱۲

جاسبی، عبدالله. <http://www.modir.ir/News/316.aspx>

آخرین آمار تولیدات علمی ایران در سال ۲۰۰۹

<http://www.iranculture.org/news/view.php?gid=8&id=12541102>

ضمیمه

فهرست مجلاتی که یک شماره از آنها به عنوان نمونه برای تعیین میانگین تعداد مقالات هر شماره در سال ۱۳۸۸ مورد بررسی قرار گرفتند: تعداد اندکی از مجلاتی که در این نمونه ظاهر شد، مربوط به سال‌های غیر از سال ۱۳۸۸ بود. اطلاعات برخی عناوین نیز ناکامل بود.

علوم انسانی

۱۲	۱۳۸۷	اخلاق در علوم و فناوری
۱۷	۱۳۸۸	اطلاعات سیاسی و اقتصادی
۷	۱۳۸۵	فصلنامه انجمن معارف اسلامی
۲	۱۳۸۶	مجله برنامه و بودجه
۶	۱۳۸۸	فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران
۱۱	۱۳۸۸	فصلنامه پژوهش فلسفی - کلامی
۸	۱۳۸۸	فصلنامه پژوهش در حیطه کودکان استثنائی
۹	۱۳۸۸	فصلنامه پژوهش زبان‌های خارجی
۱۰	۱۳۸۸	پژوهشنامه ادبیات و علوم انسانی
۹	۱۳۸۸	فصلنامه تاریخ روابط خارجی
۱۰	۱۳۸۸	تحقیقات حسابداری
۸	۱۳۸۷	دوفصلنامه تربیت اسلامی
۱۰	۱۳۸۸	فصلنامه جغرافیا
۱۲	۱۳۸۸	فصلنامه حرکت

۸	۱۳۸۸	فصلنامه خانواده‌پژوهی
۷	۱۳۸۸	فصلنامه دانشگاه اسلامی
۱۴	۱۳۸۸	فصلنامه رساله‌تقریب
۹	۱۳۸۸	فصلنامه روانشناسان ایرانی
	اطلاعات نداشت	روانشناسی دانشگاه تبریز
۷	۱۳۸۸	دوفصلنامه زبان و ادب فارسی
		فصلنامه سیاست دانشکده حقوق و علوم
۱۹	۱۳۸۸	سیاسی دانشگاه تهران
۸	۱۳۸۸	فصلنامه صنعت بیمه
۸	۱۳۸۸	فصلنامه علوم تربیتی
۹	۱۳۸۸	فصلنامه علوم سیاسی
۱۷	۱۳۸۸	فصلنامه کتاب
۷	۱۳۸۸	قلم
۱۱	۱۳۸۸	نشریه مدیریت دولتی
		مجله مطالعات و پژوهش‌های دانشکده
۹	۱۳۸۷	ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان
۱۶	۱۳۸۸	مجله مطالعات ایرانی
۷	۱۳۸۸	فصلنامه مطالعات ترجمه
۷	۱۳۸۸	فصلنامه مطالعات زبان
۸	۱۳۸۷	فصلنامه مقالات و بررسی‌ها
۱۲	۱۳۸۸	فصلنامه نامه فرهنگستان

کشاورزی

۱۸	۱۳۸۸	مجله آب و خاک
۹	۱۳۸۸	فصلنامه اقتصاد کشاورزی
۳۷:۲=۱۸	۱۳۸۸	دوفصلنامه پژوهشهای زراعی ایران
۱۰		دو فصلنامه دانش علفهای هرز
۸	۱۳۸۸	فصلنامه شیلات
۹	۱۳۸۸	مجله علوم شیلات ایران
۷	۱۳۸۸	فصلنامه علوم و فنون باغبانی ایران

فنی و مهندسی

۸	۱۳۸۷	مجله بین المللی مهندسی صنایع
۱۱	۱۳۸۹	فصلنامه آب و فاضلاب اصفهان
۹	۱۳۸۸	بنا
۸	۱۳۸۸	فصلنامه پژوهشنامه حمل و نقل
۸	۱۳۸۵	دوفصلنامه تحقیقات منابع آب ایران
۱۲	۱۳۸۸	نشریه دانشکده فنی دانشگاه تهران
۶	۱۳۸۷	زمین شناسی مهندسی ایران
۱۰	۱۳۸۷	مجله شیمی و مهندسی شیمی ایران
۵	۱۳۸۷	فصلنامه علوم و فناوری دریا
۷	۱۳۸۸	مجله کنترل
۶	۱۳۸۸	فصلنامه مواد پر انرژی

۸	۱۳۸۷	دو فصلنامه مهندسی معدن
۸	۱۳۸۸	مهندسی شیمی ایران

علوم پایه

۱۶	۱۳۸۸	بولتن انجمن ریاضی ایران
۷	۱۳۸۶	مجله بین المللی نانو علم و فناوری
۱۴	۱۳۸۷	مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم پایه)
۶	۱۳۸۲	دو فصلنامه زیست شناسی
۹	۱۳۸۸	فصلنامه علوم دانشگاه تهران
۲۰	۱۳۸۸	نشریه بین المللی تکنولوژی محیط زیست

هنر و معماری

۷	۱۳۸۷	باغ نظر
۲۵	۱۳۸۸	ماهنامه مهندسی زیرساخت